

EDUCATIEF PAKKET

BEZOEK AAN DE MENENPOORT

Klasbezoek aan de Menenpoort: een handleiding

Inleiding

De Menenpoort is een herdenkingsmonument dat probeert uitdrukking te geven aan de enorme schaal waarop in de wijde leperboog bloed is vergoten, een gigantisch schrijn voor bijna 55.000 doden van het Britse Rijk die geen graf hebben.

Het ontwerp is van de Brit Sir Reginald Blomfield. Hij was één van de vier hoofdarchitecten van de Imperial War Graves Commission (zo is het alom gekende Cross of Sacrifice van zijn hand). Zijn klassieke en formele ingesteldheid paste het best bij de stad Ieper met al haar gotische associaties. Het monument moest ingepast worden in Vaubans 17e-eeuwse vestingmuur. Als grote Vauban-fan had hij het daar helemaal niet moeilijk mee. Het idee om een poort te maken lag dus voor de hand. Hij liet zich inspireren door de (nu verdwenen) Porte de la Citadelle in Nancy.

Beschrijving

Van buiten uit zien we een poort, met bovenaan een leeuw met de blik gericht op de 'Ypres Salient' (gemaakt door William Reid Dick) die symbool staat voor de standvastigheid van het Britse Rijk. Langs de kant van de stad is het eerder funerair, bovenaan staat er een sarcofaag. Boven de centrale doorgang kan je volgende tekst lezen: *"To the armies of the British Empire who stood here from – 1914 to 1918 – and to these of their dead who have no known Grave"*. De vermelding **"British Empire"** slaat duidelijk op het Britse Rijk en dus niet alleen op 'Engeland'.

De 55.000 namen zijn van militairen van het Britse Imperium. Dit slaat op omgekomen en vermiste personen tot 15 augustus 1917. Wegens "plaatsgebrek" moest men nog twee bijkomende monumenten oprichten: Tyne Cot (35.000 namen) en Ploegsteert (10.000 namen). In totaal komt dat dus op zo'n 100.000 namen of omgerekend 30 doden per vierkante meter. Op 24 juli 1927 werd het monument onthuld.

Een 'Levend monument': De Menenpoort is een levend monument want nog steeds worden namen geschrapd of in het andere geval toegevoegd aan de addenda (wanneer bleek dat een vermist persoon ergens verkeerdelijk op een monument staat vermeld, of wanneer men ontdekte dat een familielid geen graf had of nergens werd herdacht).

Fouten op de Menenpoort

Hoewel het IWGC erg secuur tewerk ging (niet minder dan 25 gecompliceerde, goed omschreven handelingen gingen eraan vooraf om na te gaan wie op welk paneel geplaatst kon worden) staan er toch nog tal van fouten op.

De 'afsluitdatum' (15 augustus '17) is één van de redenen.

Zo stelde men na verloop van tijd vast dat sommige namen van het London Regiment eigenlijk op Tyne Cot moesten worden herdacht.

Een andere reden was te vinden bij een gebrek aan informatie.

Van de 47th Sikh Regiment staan er slechts 15 namen vermeld, hoewel het regiment op 26 april 1915 niet minder dan 348 van haar 444 ingezette manschappen in het niemandsland verloor. Gebrekkige administratie bij de Indische troepen ligt hier aan de oorzaak.

In vele gevallen ontdekte men, nadat een naam op een paneel werd geplaatst, dat de man in kwestie wel degelijk een aanwijsbaar graf had.

De Last Post

Vandaag de dag lijkt het of de Menenpoort en de Last Post-ceremonie onafscheidelijk met elkaar verbonden zijn. Toch was er tijdens het uitwerken van de plannen van de Menenpoort nooit sprake van een dagelijkse ceremonie. Bijna spontaan en uit piëteit ontstond deze ceremonie met de gelijknamige sonnerie vanuit de plaatselijke gemeenschap, die het overweldigende Britse monument – eigenlijk ongevraagd – in de schoot geworpen kreeg.

De kracht van de Last Post bestaat vooral uit de eenvoud van de ceremonie wanneer enkele klaroemblazers – gewone leperlingen – iedere dag opnieuw plaatsnemen onder die immense hal en een korte melodie blazen.

De allereerste keer dat de Last Post weerklonk onder de Menenpoort was tijdens de onthulling. Dit maakte zo'n sterke indruk op de leperse politicommissaris Pierre Vandenbraambussche dat hij het plan opvatte om samen met andere notabelen uit de stad een regelmatige uitvoering van de Last Post onder de Menenpoort mogelijk te maken.

Op maandag 2 juli 1928 weerklonk de eerste in een intussen indrukwekkende reeks sonnerieën. Enkel tijdens de Tweede Wereldoorlog kon je de Last Post niet meer in leper horen. De traditie werd echter verder gezet op de militaire begraafplaats van Brookwood. Toen leper op 6 september 1944 door de 1^e Poolse pantserdivisie werd bevrijd weerklonk tegen de avond opnieuw de Last Post.

De Menenpoort... Een triomfboog?

De publieke opinie was over het algemeen positief over het gedenkteken. Toch kwam er ook kritiek.

Siegfried Sassoon, oudstrijder en oorlogsdichter formuleerde het zo:

On Passing the New Menin Gate.

*Wie zal, voorbijgaand door deze Poort, denken aan
De onheroïsche Doden die de kanonnen voedden?
Wie zal de Laagheid van hun lot vergeven –
van deze verdoemde, dienstplichtige niet-winnaars?*

*Ruwweg hernieuwd, behoudt de Salient haar geheim.
Betaald werden haar doffe verdedigers met deze praal
Betaald de legers die dit koppige moeras doorstonden
met een stapel stenen, zelfvoldaan van vrede.*

*Dit was 's werelds lelijkste wonde. En hier beweert nu
vol trots de poort: "Hun naam zal eeuwig leven."
Werd ooit een offer zo belogen
als deze ondraaglijke naamloze namen?*

*Misschien verrijzen straks de Doden die zwoegden in het slijm,
Om te lachen met dit misdadig schrijn.*

Het IWGC was er zich van bewust dat het monument anders geïnterpreteerd kon worden. Er werd dan ook een persbericht voorbereid waarbij de betekenis van de Menenpoort werd uitgelegd. Er moest ten alle prijze vermeden worden dat buitenlandse journalisten het monument zouden beschouwen als een 'Arc de Triomphe'. Dat zou immers terecht beschouwd worden als een belediging voor de verwanten van de vermisten wiens naam op het monument vermeld staan.

Toch was het ook de expliciete bedoeling van Blomfield "om de blijvende macht en de ontembare standvastigheid van het Britse Rijk te symboliseren" (de leeuw, de lauwerkrans en de vele eikenloofguirlandes die gelden als een symbool voor moed en zelfopoffering, de tekst 'Pro Rege' en 'Pro Patria': "Voor vorst en vaderland".) Deze laatste spreuk werd door oorlogsdichter én –slachtoffer Wilfred Owen "de oude leugen genoemd": Dulce et decorum est pro patria mori, het is zoet een eervol voor het vaderland te sterven.

De wereldberoemde (pacifistische) Duitse auteur Stefan Zweig schreef in 1928 in het Berliner Tageblatt:

“Ieper werd beroofd van haar meest beroemde kunstwerken. Daarom zal niemand nog, zoals sommigen deden, een pelgrimstocht maken naar deze afgelegen stad om er de schitterende Lakenhallen te bewonderen, die daar stonden met brede schouders, massief en machtig. Maar voor het verloren monument heeft Ieper er een nieuw gekregen, en dat ik het maar onmiddellijk voorspel, één die zowel psychisch als artistiek overweldigend is: de Menenpoort, opgericht door de Engelse natie voor haar doden, een monument zo aangrijpend als er maar één kan zijn op Europese grond. Deze gigantische poort, ruim en van glinsterend marmer (Euvillesteen) werd opgericht over de weg die destijds naar de vijand leidde. Het overschaduwde de weg – de weg van het belegerde Ieper waarover, zowel in de brandende zon als in de regen, de Engelse regimenten voorwaarts trokken in de richting van het front waarlangs kanonnen, ambulances en munitie werden gevoerd en ontelbare lijkkasten werden teruggebracht. Het breed omspannen poortgebouw, Romeins in de eenvoud van zijn massa, stijgt hoog op, eerder als een mausoleum dan als een triomfboog. Aan de voorkant, de vijand bespiedend, ligt op de top een marmeren (stenen) leeuw, zijn klauw zwaar neergeplant als op een prooi die hij niet wil loslaten: op de achterzijde naar de stad toe een sarcofaag, zinderend en streng. Want dit monument is ter ere van de doden, de zesenvijftigduizend Engelse doden bij Ieper wiens graven niet konden worden gevonden, die ergens liggen, samen gegooid in een massagraf, onherkenbaar verminkt door granaten, of gededesintegreerd in het water, voor al degenen die, in tegenstelling tot de anderen, geen blinkend wit gepolijst steentje hebben op één van de begraafplaatsen rondom de stad, als individueel merkteken van hun laatste rustplaats. Voor al deze mannen, de zesenvijftigduizend, is deze boog opgericht als een gemeenschappelijke grafsteen en al die zesenvijftigduizend namen zijn erin gegraveerd in letters van goud – zo veel, zo oneindig veel, dat net als op de muren van het Alhambra het schrift decoratief wordt. Het monument is dus een gedenkteken, niet opgedragen aan de overwinnaars, maar aan de doden – de slachtoffers – zonder enig onderscheid, voor de gevallen Australiërs, Engelsen, hindoes, moslims die allen op dezelfde manier onsterfelijk zijn gemaakt, in dezelfde letters, op dezelfde steen, vanwege dezelfde dood. Hier vind je geen beeltenis van koning, geen vermelding van overwinningen, geen beschouwingen over geniale generaals, geen onzin over aartshertogen en prinsen: alleen de lakonieke, nobele opschriften – Pro rege, Pro Patria.

In zijn oprechte Romeinse eenvoud is dit monument voor de zesenvijftigduizend meer dan enige triomfboog of overwinningsmonument dat ik ooit heb gezien, en zijn indrukwekkendheid wordt nog verhoogd door het zicht van de talrijke kransen die er voortdurend worden gelegd door weduwen, kinderen en vrienden. Want een hele natie maakt ieder jaar een bedevaart naar dit gemeenschappelijk graf van onbegraven soldaten.”

WERKBLAD

Bezoek aan de Menenpoort

Tijdens de Eerste Wereldoorlog kregen Britse gesneuvelde soldaten een eigen graf. De nabestaanden konden het graf van hun geliefde na de oorlog opzoeken. Maar van vele mannen werd het lichaam nooit teruggevonden of geïdentificeerd. De families van deze vermisten konden geen graf bezoeken om een bloemetje neer te leggen... Daarom worden de namen van deze vermiste soldaten op de Menenpoort herdacht.

- ① Hoeveel namen staan er op dit herdenkingsmonument? Zoek het antwoord op het infobord links van de Menenpoort.

- ② Bij sommige namen staat naast de familienaam ook nog een nummer. Geef één voorbeeld. Waarom werd deze extra info toegevoegd aan de naam?

- ③ Elke avond om 20u wordt alle verkeer onder de Menenpoort tegen gehouden en vindt hier een ceremonie plaats. Hoe heet deze ingetogen plechtigheid en wat gebeurt er precies?

- ④ Tijdens de Last Post worden ook vaak kransen neergelegd waarop een boodschap geschreven staat. Wandel even langs de trappen. Welke boodschap is volgens jou de meest ontroerende en waarom?

- ⑤ De Menenpoort kent voor – en tegenstanders. Sommigen mensen houden niet van het monument omdat het een eerbetoon zou zijn aan de Britse overwinning, de poort lijkt nu eenmaal op een triomfboog.

Anderen vinden het dan weer wel een mooi en passend gedenkteken waarbij de gesneuvelde soldaten zelf centraal staan.

Wat vind je van de Menenpoort? Vind je het een passend eerbetoon of toch niet?
